

't inschrien

zeventiende jaargang nr. 3 juli 1985 kwartaaluitgave

De stallen van de heren van Twickel

Het moet voor velen een openbaring zijn geconfronteerd te worden met deze zo unieke en complete herenstal, die zoals uit de inventarislijsten van 1879 blijkt, bijna in zijn geheel bewaard is gebleven uit de tijd dat rijtuig en met paarden het belangrijkste vervoermiddel waren. Zelden zal men een koetshuis vinden waarvan de oorspronkelijke inventaris, of het nu het stalinterieur, de rijtuigen, de tuigen of livreeën betreft, behouden is gebleven.

Met deze selectie van delen uit de stallen van de Heren van Twickel wordt geprobeerd de bezoeker een zo goed mogelijke indruk te geven van de wijze waarop toonaangevende families in Nederland zich verplaatsten, variërend van het maken van visites, het vervoer bij jachtpartijen tot het

maken van plezierritjes door het park in zomer en in winter.

De tuigenkamer

De inrichting van de tuigenkamer dateert uit het laatste kwart van de vorige eeuw. Net als al het overige is het zo bijzonder dat al het aanwezige materiaal altijd op Twickel is geweest en reeds voorkomt op inventarislijsten van 1879. Naast het bij de rijtuigen besproken Russische tuig vindt men in de tuigenkamer o.a. twee span gareel jachtstuigen, d.w.z. dat al het beslag zwart is geschilderd en zodoende de indruk geeft alsof het met leer bekleed is (wat in enkele gevallen ook zo is). De geschulpte randjes moeten stiksel voorstellen. Daarnaast vindt men een twee span borsttuigen, en

De tandemcart.

een twee span gareeltuigen met koperen beslag voorzien van helmtekens.

Ook hangt er een twee span blanke tuigen bestemd voor de sportrijtuigen, net als de twee enkel span blanke tuigen. Voorts vindt men een aantal dameszadels zowel links als rechts zittend en twee ponyzadels. De herenzadels zijn helaas verloren gegaan.

Op het biddenbord hangt een grote variëteit aan bidden voor velerlei doeleinden. O.a. hangen er een aantal Buxtons, bidden bestemd voor het vierspan rijden.

Onder aan het bit vindt men een dwarsbalk die moet verhinderen dat de achterpaarden de leidsels van de voorpaarden in hun mond nemen.

Links van de deur vindt men tevens een paar halsters en een longer hoofdstel met lange.

De tafel in het midden is een poetstafel; in opgeklapte toestand vormt het een goede plaats voor het neerleggen van zadels.

De poetskamer

In deze ruimte worden de tuigen schoongemaakt. Het is een echte werkruimte met een rek om halsters en dergelijke op te hangen. Een poetschaak hangt aan het plafond. De hoogte is verstelbaar. De mooie gietijzeren trap leidt naar de zolderverdieping, waar een paar ruimtes zijn en de toegang tot hooizolder.

Het stalinterieur

Het huidige stalinterieur is van Engels fabriekaat van uitzonderlijke kwaliteit en dateert uit het eind van de 19e eeuw.

Aardige elementen zijn o.a. de met paardenhoofden versierde steunen in het gangpad voor het ophangen van tuigonderdelen tijdens het optuigen van de paarden. Bij de deur naar het koetshuis ziet men een wel zeer praktisch attribuut, de haverkoker waarmee afgestemde hoeveelheden haver van de zoldervoorraad naar beneden komen. Tegen de muur kan men de giermeter zien, waarop het stalpersoneel kan zien, hoe vol de onder de stal gelegen gierkelder waarop alle stalafvoeren aangesloten zijn,

is. Reeds lang geleden was men dus al milieubewust en was men van mening dat men een dergelijke grote hoeveelheid gier niet zomaar in de grond of in het water kon laten lopen.

Wel zeer ingenieus bedacht zijn de sloten van de boxdeuren; wanneer de staldeur geopend is, is alles rond en glad en zijn er geen uitstekende delen waaraan een paard zich zou kunnen beschadigen. Daarnaast is de deur slechts door mensenhanden te openen.

De leidraad bij de restauratie is geweest dat het gebouw te alle tijde weer gebruikt kan worden voor zijn oorspronkelijke functie; het stallen van paarden en het gebouw zoals dat waarschijnlijk in verleden ook is geweest een toonaangevend voorbeeld zal zijn.

Het koetshuis

Het koetshuis moet een ruimte zijn met weinig ramen en dikke muren waardoor temperatuur en vochtigheidsgraad slechts zeer geleidelijk wijzigen. Naast rekken voor het ophangen van de lange bomen en lemoenen, ziet men ook de zwengelen voor de voorpaarden bij een vierspan hangen.

Dit z.g. zweng hangt aan de spinnekop; een soort stalen haak aan het eind van de langeboom. In de kast liggen dekens voor mens en paard etc.

De hier geplaatste rijtuigen geven een aardige indruk van het Twickelse gerij evenals de tentoongestelde livreen. Het betreft hier:

1. Body Break

Een rijtuig voor velerlei doeleinden, variërend van het beleren/inbreken (to break) van jonge paarden, het beweging geven van paarden tot het vervoeren van gasten bij jachtpartijen met twee- of vierspan. Het kan als sportrijtuig gebruikt worden, d.w.z. dat de paarden door de eigenaar gereden worden, maar het kan ook correct door een koetsier vergezeld door een palfrenier in livrei worden gereden. De achterbanken kunnen worden weggeklapt zodat een

royale bak voor het transporteren van goederen ontstaat. Het rijtuig is geschilderd in de stalkleuren van Twickel. De kleur van de biezen op het rijtuig vindt zijn oorsprong in de familiekleuren van het geslacht Van Heeckeren van Wassenaer, de laatste eigenaren van het kasteel, van wie ook de helmtekens op de zijkanten van de bok zijn.

2. De Jacht Phaeton

De benaming van dit rijtuig is niet eenvoudig. Enerzijds vertoont het de kenmerken van de phaetonfamilie, sportrijtuigen voorzien van een comfortable, canapéachtige bok voor de eigenaar en zijn gast. Anderzijds kan het rijtuig ook als een koetsiersrijtuig worden gezien met een tweetal plaatsen voor passagiers. De voor- en achterzitting kunnen nl. worden verwisseld. Het rijtuig kan worden gereden met een een- of een tweespan. De kleuren van de biezen van het rijtuig verraden de eigendomsrechten van de familie Van Heeckeren van

Wassenaer, de laatste eigenaren van Twickel. Het betreft hier duidelijk een rijtuig voor het rijden over landelijke wegen.

3. De Tandem Cart

Dit rijtuig dankt gedeeltelijk zijn naam aan het feit, dat het met een tandem, d.w.z. twee paarden voor elkaar, gereden kan worden. Het is een typisch sportrijtuig, dat echter meestal met een éénspan gereden wordt. Men kan het derhalve ook een Manchester cart noemen of een dogcart. Het engelse woordt cart duidt erop, dat het hier een luxe sportrijtuig betreft en niet een eenvoudige kar; dan zou men nl. spreken van een 'car'. Het rijtuig biedt plaats aan maximaal vier personen. Al naar gelang het aantal passagiers en/of het rijtuig getrokken wordt door een groter of kleiner paard, kan de bak door middel van een zwengel naar voren en achteren verschoven worden. Het rijtuig is van het bekende engelse fabricaat Shanks te Londen; een bekend bouwer van private drags en jacht-

De Russische parkwagen; anno 1900.

wagens. Het rijtuig is geschilderd in de stalkleuren van Twickel.

4. De Berline

De Berline is een van de weinige 'koetsen' uit de stallen van Twickel. Een koets is nl. een gesloten rijtuig (alle koetsen zijn rijtuigen, maar niet alle rijtuigen zijn koetsen). Uniek van dit rijtuig is, dat het exacte bouwjaar bekend is, te weten 1857, daar de aankoopfactuur zich noch in de archieven van Twickel bevindt. De maker van dit rijtuig is de grote Franse rijtuigbouwer Binder Frères, Parijs, die o.a. ook de blauwe calèche uit de stallen van H.M. de Koningin heeft vervaardigd. Op de portieren bevindt zich het wapen van de familie van Heeckeren van Wassenaer. Het rijtuig wordt gereden met twee of vier paarden door een koetsier vergezeld door een palfrenier in livrei en biedt plaats aan maximaal vier personen. Zijn naam dankt het rijtuig aan het feit, dat deze voor het eerst door de straten van Berlijn reed voor het maken van visites.

5. Barouchette of Calèche

Een elegant rijtuig gemaakt door de Parijse rijtuigbouwer Binder Frères in 1861, waar ook de Berline van afkomstig is. In de huidige vorm is het een chic open rijtuig met kap gereden door een koetsier vergezeld door een bediende in livrei met kuitbroek. Het rijtuig kan ook gesloten worden gemaakt door het plaatsen van een opbouw. De bok kan van het rijtuig verwijderd worden waardoor een vrij uitzicht voor de passagiers ontstaat. Het rijtuig dient dan te worden gereden met een postillionaanspanning, d.w.z. dat de paarden vanuit het zadel op het linker (bij de handse) paard gereden wordt door een jockey. De kleuren van het rijtuig zijn wat lichter dan die van de andere rijtuigen. Gedeeltelijk is dit terug te voeren op de franse aard van uitbundigheid. Voor zomerse rijtuigen, waarvan hier duidelijk sprake is, zag men in Frankrijk vaak lichte zomerse kleuren. De bak van het rijtuig is heel donkergroen geschilderd. Op de portieren vindt men de

initialen van de familie van Heeckeren van Wassenaer met daarboven hun helmteken, de hoed met de veren.

6. De Russische Parkwagen

Een in Nederland nauwelijks of niet voorkomend rijtuig is de Russische parkwagen. De constructie en de wijze hoe een paard voor dit rijtuig dient te worden aangespannen is totaal verschillend van de West-europese tradities. Het rijtuig wordt voortgetrokken aan de bomen die daardoor de neiging hebben naar binnen te komen en tegen het paard aan te drukken. Om dit te verhinderen is de douga, een soort houten boog boven de hals van het paard bestemd. Het tuig behorende bij dit rijtuig is al even licht en elegant als het wagentje zelf dat voornamelijk bedoeld was voor plezierritjes door het park bij mooi weer. Het bouwjaar zal in de tweede helft van de vorige eeuw liggen. In tegenstelling tot de overige rijtuigen zijn de wielen van ijzer gemaakt met harde rubberbanden.

7. De Bokkewagen

De bokkewagen is wellicht wel het oudste rijtuig uit de stallen van Twickel daterend uit de 18e eeuw. De bak in Louis V stijl vertoont veel overeenkomst met de bak van de krompanelen sjees. Het woord sjees vindt zijn oorsprong in het franse woord chaise (stoel). Tot de 18e eeuw waren de rijtuigen slechts zeer simpel, vering bestond nog niet. In het midden van de 18e eeuw heeft men getracht om een wat comfortabeler vervoermiddel te creëren. Het resultaat was het hangen van een stoel (uit die tijd) in leren riemen op een onderstel.

Een bokkewagen was een veelgezien kinderspeelgoed op de nederlandse buitenplaatsen. Door hun kleine afmeting zijn er nog relatief vele vroege exemplaren behouden gebleven.

8. De Schelpslede

De nederlandse sleeën waren eigenlijk net als de bokkewagens een soort speelgoed alleen dan voor grote mensen. De bak

biedt plaats aan een dame; de slee wordt van achteruit gemend door een heer. De rijke versieringen aan de slee vinden hun oorsprong eigenlijk in de bellen. Wanneer men in de sneeuw reed kon men elkaar niet horen aankomen, zodoende ging men bellen hangen aan het tuig van het paard. Dit vond men zo aardig dat men meer bellen is gaan gebruiken en van lieverlee werden ook het tuig en de slee steeds vrolijker en kleuriger. Achter aan de glijders van de slee vindt men een tweetal veren met pinnen. Deze waren niet zo zeer bedoeld om te remmen als wel om te verhinderen dat de slee bij het rijden van bochten te veel zou uitzwaaien en zo het paard van de benen zou kunnen slaan.

9. De Krompanelenslee

De vorm van deze slee is gelijk aan die van de bokkewagen. De bak die uitzonderlijk mooi beschilderd is, zal in het verleden wellicht afkomstig zijn geweest van een West-friese sjees. De ijzeren beugels waarmee de krompanelenbak in de riemen heeft gehangen zijn nog duidelijk herkenbaar. Deze slee, die plaats biedt aan 2 passagiers en gereden wordt door een heer kan bespannen worden met 2 paarden.

De livreien

Een zeer interessant onderdeel van de Twickelse equipage zijn de livreien. Zelden zal men nog een zo complete garderobe van een een bediende aantreffen als op Twickel. De samenstelling van het livrei van een bediende is gebaseerd op algemeen geldende regels met kleine verschillen van huis tot huis.

Het markantste onderdeel van de Twickelse livreien, of wel de livreien van de familie Van Heeckeren van Wassenaer, is de zwarte lakense jas met wijnrode kraag en manchetten. Op de knopen vindt men het wapen van de graven van Wassenaer, de oorspronkelijke eigenaren van Twickel, maar later door huwelijk verbonden met de Van Heeckerens. Al naar gelang de gelegenheid varieerde de samenstelling sterk.

De koetsier van Twickel op de bok.

De koetsier

De koetsier draagt al naar gelang het seizoen een zomerjas of een lange dikke winterjas met bruine handschoenen, opstaand boord en plastron. Hoge hoed met daarop aan de linkerkant een cocarde in de familiekleuren. De broek is of een lange broek met bies en hoge zwarte schoenen, of een crème broek met zwarte laars en waarop beenkappen zijn aangebracht. Een onmisbaar onderdeel van het koetsierstenu is daarnaast de boog-zweep.

De galakoetsier

Het tenue van een galakoetsier voor een meer elegant rijtuig zoals de calèche (of barouche) verschilt in die zin van bovengenoemd tenue, dat hij een zwarte kuitbroek draagt met zwarte kousen, zwarte lak-schoenen met koperen gespen. De handschoenen zijn in dit geval wit.

De palfrenier

De palfrenier of wel diegene die de koetsier terzijde staat met o.a. het vasthouden van

de paarden en het openen van portieren etc. draagt eenzelfde tenue als de koetsier. De jas kan echter korter zijn.

De bediende

Bij een galarijtuig wordt de koetsier vergezeld door een huisbediende met kuitbroek en zwarte kousen en schoenen met gespen. Deze draagt in uitzonderlijke gevallen een hoed met cocarde. De bediende is slechts aanwezig t.b.v. de passagiers.

De jockey

Een tenue dat men buiten het hof slechts zelden aantreft is het jockeylivrei voor een postillionaanspanning. De postillionaanspanning is een aanspanning waarbij de paarden vanuit het zadel gereden worden om zodoende het rijtuig geheel vrij te houden voor de passagiers. De jockey zit op het linker ofwel bij-de-handse paard, en ment van daar uit het rechter ofwel van-de-handse paard.

De jockey draagt een rijbroek (crème) met laarzen en beenkappen. Aan het rechterbeen heeft hij bovendien nog een beenbeschermmer. Voorts draagt hij een buis en een opstaand boord met plastron. Op het hoofd draagt de jockey een cap en in zijn hand heeft hij een postillionzweep.

De gala koetsier

Een ander interessant livrei is het gala koetsierslivrei van de familie van Waldeck Pymont, de echtgenote van Charley Bentinck, de vader van de laatste Barones Marie van Heeckeren van Wassenaer. Ook de grootmoeder van de laatste Barones was een van Waldeck Pymont, zij was een

Het Jockey livrei.

nicht van onze Koningin Emma. Dit livrei werd gedragen door een koetsier op een galarijtuig. Het bestaat uit een gele jas met zwart vest waarop goudgalon gestikt. Voorts draagt deze koetsier een opstaand gesteven boord met plastron. De kuitbroek is van zwart pluche. Daarnaast behoren bij dit tenue zwarte kousen en zwarte lakschoenen met gespen. Op het hoofd draagt hij een steek met pruik.

N.W. Conijn

De Schulenburg bij Almelo (II)

II. Het jaar 1227

Quedam Narracio de Groninghe, de Threnthe, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Traiectensibus; uitg. Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, Nieuwe Reeks nr. 49, 1888.

Daarin wordt verhaald o.m. hoe de bisschop van Utrecht het kasteel bij Hardenberg versterkte met onder andere gebruik van afbraak van de Schulenburg ('et muni-re incipit per portas et plancas quas de Sculenburg abstraxit').

Uit de verschillende weergaven van de gebeurtenissen in 1123 blijkt wel, dat schrijvers, die van de Annalista Saxo als bron gebruik hebben gemaakt, onnauwkeurig ermee hebben omgesprongen. Als eerste laat Heda de Utrechtse onlusten tijdens Pinksteren 1123 plaatsvinden. De vijand van de bisschop, ene Giselbertus, moet hij wel uit een andere bron hebben gehaald. Arent toe Boecop laat de bisschop over de Utrechtse stadsmuren ontvluchten. Nagge houdt zich vrij goed aan het oude verhaal maar hanteert als eerste de sindsdien volgehouden interpretatie 'dat huijs te Schulenburg, gelegen tot Hellendoren in Sallant'. De uitgever van de Annalista Saxo situeert de Schulenburg eveneens, maar dan natuurlijk in Duitsland: 'Schulenburg in territorio Bentheimensi'. We zagen reeds, dat beide opvattingen onhoudbaar zijn. De Annalista Saxo zelf vermeldt geen ligging in één of andere streek. Het argument van een ligging in Salland vervalt dus ook in de vraag, of de door Van Beek genoemde Schulenburg te Berkum bij Zwolle misschien kandidaat is voor de gebeurtenissen in 1123 en later. Hoewel we niet willen zeggen, dat die het niet kán zijn geweest, willen we in het hierna volgende

trachten aan te tonen, dat Almelo en omgeving de beste papieren heeft om in aanmerking te komen als plaats van handeling zowel in 1123 als 1227.

De datering van Verlinde¹²⁾ t.a.v. de Huneborg te Volthe kan met recht worden toegepast op onze Schulenburg. Ook de eerstgenoemde is vindplaats van kogelpot- en Pingsdorfscherven, welke door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort als ('met zekere waarschijnlijkheid') 12^e-eeuws zijn aangemerkt. De datering van de aanleg in de 11^e-12^e eeuw is te waarschijnlijk als we letten op de toestand in het bisdom Utrecht - dat naar zijn afronding toewerkte - en aangrenzende gebieden. Er bleven probleemgebieden bestaan, waar plaatselijke heren zich verzetten tegen de toenemende macht van de bisschop en de afname van eigen macht en zelfstandigheid. G.J. ter Kuile laat zien, hoe bijvoorbeeld de heren van Kuinre zich in het midden van de 11^e eeuw vrijwel zelfstandig hadden gemaakt van de bisschop en dat deze in de 15^e eeuw de hem eigenlijk van oorsprong toekomende soevereine rechten moest terugkopen¹³⁾. Heren van Almelo komen we niet eerder tegen dan in 1157 (Everhardus de Almelo) en ook zij hebben zich de status van soeverein ('rijksonmiddellijk' ofwel direct leenman van de Duitse Keizer, zonder de bisschop daar tussen) aangemeten of mogelijk **weer** toegeëigend. Het ligt misschien daaraan, dat de bisschop op verschillende plaatsen en met name in de oostelijke grensstreken versterkte huizen liet aanleggen. Eén zo'n versterking kan dan de Schulenburg bij Almelo zijn geweest.

Zoals reeds vermeld, vonden er in de jaren 1122 en 1123 enkele vreemde gebeurte-

nissen plaats. Toen keizer Henrick IV rond Kerstmis 1122 Utrecht bezocht, ontstond er tijdens de viering in de Dom een geweldige ruzie tussen zijn gevolg en dat van de bisschop. Het liep uit op een compleet gevecht waarbij zelfs doden vielen. Op beschuldiging van ontrouw aan de keizer werd de bisschop gevangen genomen. Verder liet de keizer daarop, rond Pinksteren 1123, de bisschoppelijke burcht 'Sculenburg' belegeren om daarmee de bisschop nog meer te kleineren. Maar deze, hoewel zelf gevangen, kreeg hulp van Liuderus of Lotharius van Saksen, zwager van de Graaf van Holland (en later opvolger van de keizer!), en van de bisschop van Münster. Geen van beide partijen kon echter de door moerassen omringde burcht bereiken. De troepen van de hertog van Saksen c.s. trokken nu naar Deventer, dat zij wel aanvielen maar wegens de felle verdediging niet konden nemen. Toch bracht deze aanslag de Deventernaren zozeer in het nauw, dat de keizer wel te hulp moest komen en de Sculenburg verliet. Daar was het juist om begonnen. IJlings verliet Lotharius op zijn beurt Deventer, versterkte de uitgeputte Schulenburgse manschappen en trok weer naar zijn land. De bisschop is later tegen betaling van een grote som geld weer vrij gelaten.

Meer dan een eeuw horen we dan niets over de Sculenburg, tot in 1227, na de beruchte Slag bij Ane, waar zoveel edelen uit het leger van de bisschop van Utrecht waren gesneuveld in de strijd tegen Coevorden en de Drentenaren. Wilbrand van Oldenburg, opvolger van de eveneens gesneuvelde bisschop Otto II, liet toen de burcht bij Hardenberg versterken om zodoende het kasteel Coevorden beter onder controle te kunnen houden. Hij voerde deze bouw en versterking uit onder meer met afbraakmaterialen van de Sculenburg ('met poorten en houtwerk, die hij van de Sc. had afgebroken'). Deze laatste had dus kennelijk zijn betekenis verloren.

Nu blijkt, dat de bisschop deze burcht door een kastelein (= kasteelbeheerder) had laten beheren. Zestien jaren na de afbraak moet de laatste zijn gestorven: Hermanus, ridder van Rodhen, een Drents edelman¹⁴). Voor het levensonderhoud van hem en zijn manschappen was hij door de bisschop beleend met vele tienden van goederen in Twente, met name in de kerspelen Delden en Ootmarsum. In 1243 werden deze beleend op de heer van Almelo, ridder Henricus, dienstman (ministeriaal) van de bisschop¹⁵). En juist deze samenhang - afbraak van de Sculenburg in 1227 en overgang van de tienden als borgleen ('iure castrensi feodo jn schulenburg') in 1243 - gevoegd bij de geschiedenis van 1123, waarin Deventer en Münster meespeelden en waar in alle gevallen een Sculenburg bij Zwolle hoogst onwaarschijnlijk lijkt, ook geografisch gezien, maakt het o.i. zeker, dat we hier met de Almelose Sculenburg te maken hebben.

Immers ook: waarom zou juist de heer van Almelo beleend zijn met deze tienden als borgmansrecht van een (gewezen) burcht als deze niet in Twente, maar ver van zijn gebied lag? Bovendien ligt er als reden misschien ook nog aan ten grondslag, dat de bisschop op deze manier de altijd dwarsliggende Almelose heren meer aan zich bond zowel door dit financieel bepaald niet onaantrekkelijke inkomstenpakket als ook door een zekere 'borgmansplicht' die uiteindelijk in oorsprong de reden voor deze belening was geweest. Blijkens een opgave uit 1749¹⁶) bezat Almelo vele tienden in Twente en wel op negen erven in het Gericht Delden, drie onder Ootmarsum, vijf onder het Gericht Oldenzaal, één onder Borne en Haaksbergen elk en zeventien onder het Gericht Kedingen. Alleen van deze zeventien waren er drie van Grimberger erven en bezit van Almelo, de overige tienden waren geen van alle verbonden aan het bezit of in leen hebben van een erve zelf. Veel van deze tienden zullen afkomstig zijn geweest van die oude reeks borglenen van de Sculenburg.

borg. Er zijn overigens waarschijnlijk niet alleen tienden als borgleen van de Schulenburg beleend geweest. In 1383 duikt een erve Wyring (Wierink) in Deurningen op als 'borchleen ter Sculenborch', beleend op Hadewijch van Vlederinghe¹⁷⁾. Het lenen van erven ligt ook wel voor de hand. Het leverde de 'kastelein' de mogelijkheid, in tijd van nood de bewoners ervan in krijgsdienst op te roepen. Dit is echter het enige erve dat we als zodanig zijn tegengekomen.

Tenslotte kan ook de ligging van de plaatsen van handeling zowel in 1123 als in 1227 meehelpen als argument vóór Almelo. Lag een eventuele Schulenburg bij Zwolle wel zeer uit de 'route', Almelo was vanouds vanuit Deventer beter te bereiken dan vanuit Zwolle. En zou Lotharius Deventer zijn gaan belegeren om de keizer te dwingen, een burcht bij Zwolle op te geven? In de gebeurtenissen rond 1227 was afbraakmateriaal vanaf Zwolle inderdaad gemakkelijker naar Hardenberg te vervoeren dan vanaf Almelo, maar vanaf die plaats zeker niet onmogelijk. Evenwel is van de Zwolse Schulenburg, die overigens pas twee eeuwen later als naam bekend is, geen enkele bisschoppelijke grensfunctie aan te nemen. Als Zwolle zelf al, onverstekt dorp als het toen nog moet zijn geweest, betrokken is geweest in deze gebeurtenissen, dan is dat blijkens de oorkonde, uitsluitend door het verlenen van een belangrijke financiële steun aan de bisschop bij het versterken van de nieuwe burcht te Hardenberg. Om die reden kreeg het op 31 Augustus 1230 als dank van bisschop Wilbrandus stadsrechten¹⁸⁾.

Op grond van alle argumenten hierboven genoemd durven we thans wel met zekerheid de Schulenburg van 1123, 1227 en 1243 als dezelfde te beschouwen en deze aan te wijzen als het nog bestaande archeologische monument De Schulenburg bij Almelo. De onzekerheid, die H.L. Jansen stelde in zijn artikel over de bisschop-

pelijke kastelen en hun functie¹⁹⁾ en wel t.a.v. de plaats van de Schulenburg, lijkt ons nu weggenomen en de 'identification of the Schulenburg with the ringwork near Almelo' inderdaad 'justified'. Bovendien achten we met het bovenstaande het vermoeden van Verlinde²⁰⁾, dat de Huneborg en de Schulenburg **bisschoppelijke** versterkingen zouden zijn geweest, in elk geval t.a.v. de Schulenburg bewezen.

Zo is dus de Schulenburg (mét de burcht bij IJsselmonde) de oudst vermelde bisschoppelijke burcht, die als functie had, de grensgebieden van het bisschoppelijk territorium te beveiligen en te versterken.

H. Hagens

Voetnoten:

11. Met zeer veel dank aan prof. dr. G.J.M. Bartelink te Nijmegen voor zijn bereidwilligheid, de vertaling door te nemen en te corrigeren
12. Zie noot 1-I
13. G.J. ter Kuile jr., Het ontstaan van het wereldlijk overheidsgezag in Overijssel; in: Versl. Meded. Ver. tot Uitgaaf der Bronnen van het Oud-Vaderl. Recht IX-6, pag. 577 en 613
14. In 1233 nam bisschop Wilbrand van Utrecht het klooster Mariëberg in bescherming dat gesticht was voor de zielen van bisschop Otto en alle andere gesneuvelden in de oorlog tegen Drente (Oork. Boek Gron. en Drente I, nr. 94). Getuigen waren met andere Drentse edelen Hermannus en Gerhardus fratres de Rothe. Op die grond kunnen wij ons niet verenigen met de opmerking van W. Enterman (Ned. Leeuw 92, 1975 kolom 373): '.... van Rodhen (lees Rothem)'. Rothem is de oude schrijfwijze van Rossum in Twente en zou H. v. R. nog in te passen zijn in een evt. genealogie-Van Almelo.
15. G.J. ter Kuile jr., Oorkondenboek v. Overijssel IV, Zwolle 1969, nr. 1541
16. Zie noot 4, STUKKEN EN BYLAAGEN pag. 263-284
17. Registers en Rekeningen van het Bisdóm Utrecht, dl. II, bijlage C, Lijst der Leenmannen van Het Sticht. Werken Hist. Genootschap te Utrecht, Nieuwe Serie nr. 54, Den Haag 1891
18. G.J. ter Kuile jr., Oorkondenboek v. Overijssel I, Zwolle 1963, nr. 146
F. Ketner, Oorkondenboek v.h. Sticht Utrecht II, Den Haag 1940, nr. 803 ('ad cuius operis nostri consummacionem largas et sumptuosas contulerunt pecunias')

(vervolg blz. 46)

Gaten en pinnen, soms een raadsel

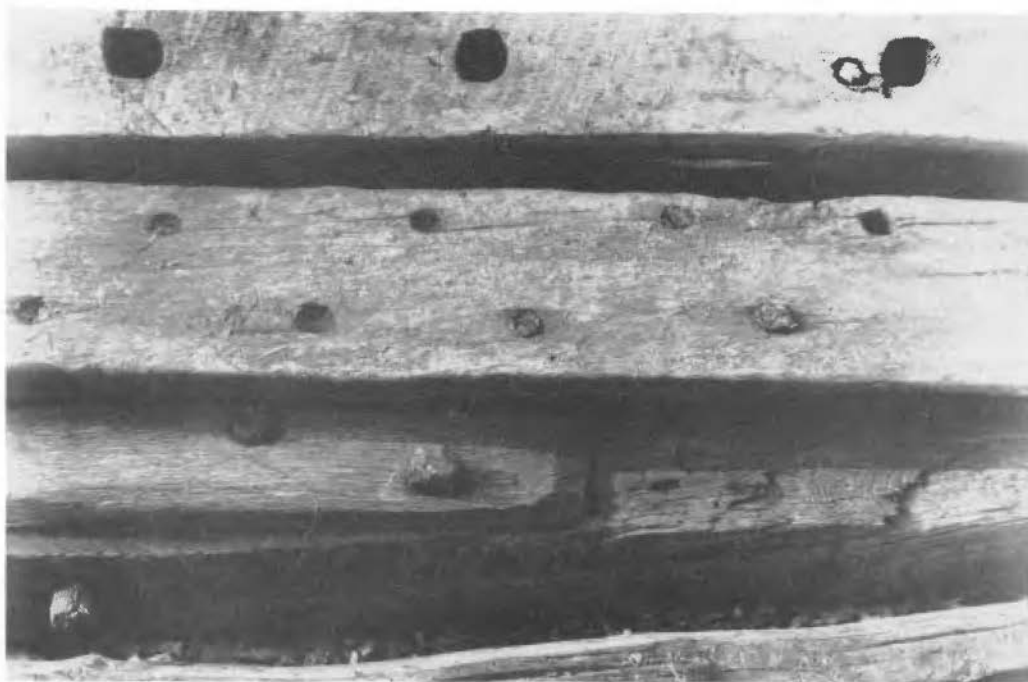

Foto: boerderij Marle. Foto T. Hesselink-v.d. Riet, 16-3-1984.

In Marle (gem. Hellendoorn) werd in het voorjaar van 1984 een schuur afgebroken. Een aantal houten onderdelen werden bij elkaar gelegd en bekeken, zie foto.

Oorspronkelijk had deze schuur lemen wanden, gezien de gaten voor de spijlen in de plaat (boven). De gaten zijn om de 20 cm aangebracht. In de tweede plaat zijn twee rijen gaten geheel doorgeboord om de 10 cm. In de gaten zaten houten pinnen. Waar deze plaat voor gediend heeft, is een

raadsel. In de derde plaat was een breuk ontstaan, die bovenop met een plank met houten pinnen is verstevigd. Het stuk hout onderaan is uniek. Het is een daklat, die op de sporen lag en waar een strodak op rustte. De daklat is niet gekloofd, maar met de bijl bekapt en op de sporen bevestigd met houten pinnen, hetgeen we nog nooit gezien hadden.

Hopelijk weet iemand een oplossing voor de gaten in de tweede plaat en zou het aan te bevelen zijn om een centrale plaats te hebben, waar dit soort technische eigenaardigheden gemeld kunnen worden en geïnventariseerd.

Albergen, T. Hesselink-v.d. Riet
m.m.v. H.B. Booijink.

19. H.L. Janssen, The castles of the bishop of Utrecht and their function in the political and administrative development in the bishopric; in: Château Gaillard, Etudes de Castellologie médiévale VIII, Caen 1977, pag. 135-157

20. Zie noot 1-II

Hoe Usselo aan een monument kwam (I)

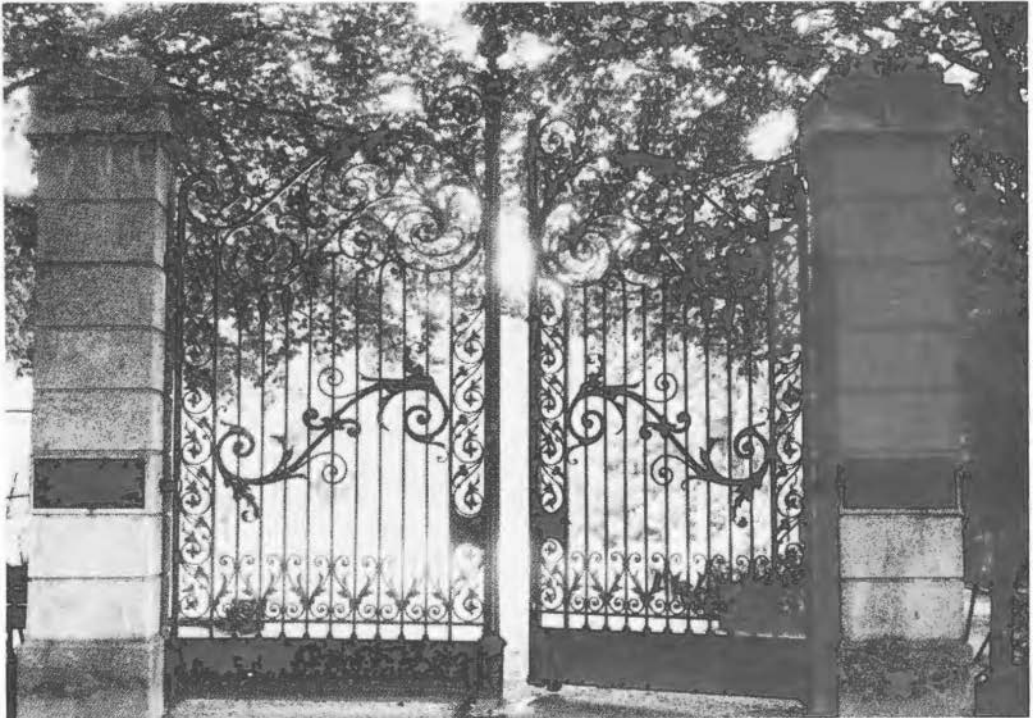
'Naor Heulsbraok gaon') is de gebruikelijke uitdrukking van de gang die wordt gemaakt als de overledene naar zijn laatste rustplaats, tegenover het Hervormde kerkje in Usselo, wordt gebracht.

Reeds op de Höltink in 1837 hadden de geërfde boeren in Usselo besloten om een zelfstandige kerkgemeente te stichten en daarbij werd tevens gesproken over de vurige wens van de Usseler ingezetenen om ook een kerkhof aan te leggen.

Op het z.g. 'Hulschveldeken', een stukje woeste Markegrond werd een plaats gereserveerd voor kerk en kerkhof, de kerk verrees in 1844/45, het kerkhof werd ge-

markeerd door een grote haag, maar tot aanleg kwam het verder niet. De grond was te drassig en ongeschikt om te begraven.

De Usseler ingezetenen, thans gewend om dichtbij te kerken, bleven aandringen op de aanleg van een kerkhof. De gang naar de Stad was kostbaar in tijd en geld en voorlopig werd besloten de kosten drastisch te beperken door op de Höltink van 26 febr. 1840 een resolutie aan te nemen waarbij het de inwoners werd verboden om aan 'de groow' verdere bloedverwanten uit te nodigen dan neef en nicht en de z.g. noodnaobers. Gebruik van sterke drank werd verboden, en 'de groow' dien-

de voor acht uur 's avonds beëindigd te zijn! Dit alles op f 10,-boete per overtreding!

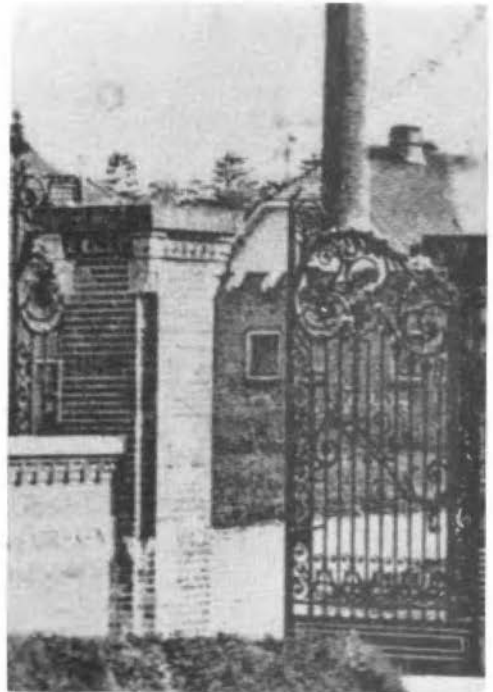
Al met al bleef het toch maar behelpen en uiteindelijk werd op de vergadering van kerkvoogden en notabelen dd 23 april 1870 door de president-kerkvoogd Hermannus Nijhuis voorgesteld om het hooggelegen stuk grond 'De Hulschbraok', zeer geschikt voor een begraafplaats, aan te kopen.

Beide eigenaren, "n Kéérknbruggert" en "n Hulscher", werden daarover aangesproken en hoewel Hulscher positief reageerde was Bruggert niet van zin om zijn grond te verkopen-en-dat stuk, het grootste, was beslist nodig.

Enige tijd later slaagden de kerkvoogden er in om elders een stuk grond te kopen en dit te ruilen, met een toeslag, tegen het stuk land van Bruggert. Het totale oppervlak bedroeg nu 41 are en 30 ca. Er kon een begin worden gemaakt met de aanleg van de begraafplaats, het inrichten daarvan werd geschat op f 1.000,- en de oude haag, rondom het nooit gebruikte kerkhof, werd overgeplant.

In de vergadering van 17 October 1879 werd bepaald, dat het bedrag benodigd voor de aanleg moest worden terugverdiend door de graven te verkopen, het kopen bij het leven, de z.g. voorverkoop, werd aanbevolen: een graf van de 1e klasse kostte f 12,-, 2e klasse f 5,- aan Hermannus ter Borg, die als doodgraver werd aangesteld, moest voor het delven 60 centen worden betaald en voor het onderhouden van een graf 30 cent per jaar. Verder ontving ter Borg f 10,- per jaar voor het onderhouden van het kerkhof. Voor de doodsluiden diende aan de koster tenminste een bedrag van 25 centen te worden overhandigd.

De man die zich bijzonder had ingezet voor de aanleg van een eigen begraafplaats in Usselo, de wethouder van de gemeente Lonneker en president-kerkvoogd van de

Herv. Gem. te Usselo, Hermannus Nijhuis, werd op 30 October 1879 als eerste aldaar begraven.

De 'aankleding' van de begraafplaats werd in de loop der tijd nogal gewijzigd, een zwaar ijzeren hek rondom, werd op aandringen van de Usseler ingezetenen verwijderd. In 1934 werd het noodzakelijk gevonden om de begraafplaats uit te breiden. De benodigde grond daartoe werd geschonken door de Gebr. Bos van het erve Josink.

(slot volgt)

Herman Dalenoort

Bronnen:

1. Over de benaming bestaan meningsverschillen, Bruggert schijnt vroeger als huisnaam "n Heuls" te hebben gehad, anderen spreken van 'Hölschers- of Hulschersbraok'. De dorpskom heeft als naam 'Hulscherhof' of -hook, de kerk staat op het 'Hulschveldeken' en in 1617 lag Usselo aan de 'wech naar Hulschersbraeke'.

De datering van de Vicarie te Weerselo

In 't 'Inschrien' van juli 1984 schrijft mevr. Tilly Hesselink-van der Riet (m.m.v. H.B. Booijink) op p. 46: 'Het gebintwerk van de Vicarie vertoont aan de binnenzijde drie series telmerken, geritst met een ritsmes. De eerste telmerken zijn aangebracht bij de bouw, misschien in de dertiende eeuw'? Ik vraag mij af, hoe beide onderzoekers aan de datering 'misschien in de dertiende eeuw' komen. Heeft dit iets te maken met bepaalde telmerkvormen, die in bepaalde gebouwen in de dertiende eeuw gedateerd worden, of heeft het van doen met de ouderdom van het instituut 'Vicarie'?¹). De schrijvers dienen toch te weten, dat het Twentse platteland een bij uitstek conservatief gebied is, waar tradities in de bouw een taai leven lijden. De Vicarie is zeker niet zo oud als de Stiftskerk, in zijn huidige gedaante.

Deze datering lijkt volkomen onjuist, omdat het oudst gedateerde vakwerkhuis in Twente (Oldenzaal) uit 1540 dateert²). Het is een bekend feit, dat brandstichtingen in de tachtigjarige oorlog danig huisgehouden hebben op het Twentse platteland, zodat Twentse boerderijen uit de periode vòòr 1626 (de verovering van Oldenzaal door Staatse troepen) nagenoeg allemaal verdwenen zijn.

Gebintwerk kan natuurlijk secundair gebruikt zijn, dat blijft mogelijk. Pas in 1486 wordt in de bronnen een vicarius genoemd: Hendrik Duker³). Dingeldein schrijft: 'het volgende jaar (1487-E.J.) was Hendrik Custodis (Kosters) Vicarius van O.L. Vrouwe te Weerselo'⁴). In 1571 was Hermannus Beyerinck bezitter der vicarie van de Heilige Maagd Maria⁵).

Dirk Jan de Vries vermeldt: 'Vanaf de veertiende eeuw was in ons land, het eerst in het zuiden en het eerst in belangrijke gebouwen, de toepassing van gebinten

spoedig vrij algemeen. Dit proces kon tot nu toe alleen aan de hand van houtconstructies in stenen gebouwen nagegaan worden'⁶).

De constructie en architectuur van burgerhuizen tussen IJssel en Eems in de periode 1400-1850 wordt in de dissertatie van ondergetekende behandeld⁷).

In haar jongste boek behandelt mevr. Hesselink telmerken uit boerderijen te Albergen en Fleringen uit de periode 1620-1903⁸).

Het karakter van de afgebeelde telmerken wijkt niet noemenswaard af van foto 4 uit het Vicarie-opstel.

Voor een sluitend, wetenschappelijk verantwoord geheel van exact gedateerde vakwerkgebouwen in Twente is daarom de medewerking van drs. Dirk Jan de Vries noodzakelijk, die de apparatuur bezit voor dendrochronologisch onderzoek. Hij is sinds kort verbonden aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist, en bestudeerde voordien de historische burgerhuizen te Zwolle en in het IJsselgebied. In Westmunsterland bestudeert men (vanuit de Universiteit van Münster/Westfalen) met succes oudere boerderijen, woonhuizen en bijgebouwen⁹), en past daarbij dendrochronologische dateringen toe.

De Vicarie heeft verbouwingen ondergaan, die aan de buitenkant vaak direkt afleesbaar zijn. Daarom blijft bij vluchtige dateringspogingen voorzichtigheid een eerste gebod!

Everhard Jans

Noten:

1. vgl. H. Janse, Kapconstructies in Nederland, I. Telmerken, Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1976, p. 39; id., Middeleeuwse telmerken, Bouw, 15, 1960, p. 528-529.
2. W. Schmölling, Hausinschriften in Westfalen und ihre Abhängigkeit vom Bauegefüge, Münster 1951, vooral (Anhang) Karte: Inschriften des Münsterlandes bis 1700 (ook: Oost-Twente).
3. W.H. Dingeldein, Acht eeuwen Stift Weerselo, Hengelo 1977², p. 32.
4. *ibid.*, p. 32
5. *ibid.*, p. 32.

(vervolg blz. 50)

Cursussen Oudheidkamer 'Twente' seizoen '85/'86

Voor het seizoen 1985/86 organiseert de Vereniging Oudheidkamer Twente wederom een aantal cursussen.

De lessen 'Oud Schrift' voor beginners en gevorderden worden bij voldoende deelname herhaald.

De cursus architectuurgeschiedenis, die is samengesteld voor het seizoen 1984/85, bleek in een behoefte te voorzien. Besloten is de lessen in gelijke opzet voor het seizoen 1985/86 te laten plaatsvinden. Het maximum aantal deelnemers is vastgesteld op 25 personen. Het cursusgeld bedraagt f 75,- voor leden van de Oudheidkamer, voor niet leden f 85,-.

In het komend cursusjaar wordt gestart met een cursus 'Thema's uit de regionale geschiedenis'. Het doel van de cursus is, dat amateurhistorici aan de hand van deze cursus hun zelfredzaamheid in de beoefening van de regionale geschiedenis kunnen vergroten. De cursus is ingedeeld in blokken. Inschrijving is mogelijk per blok. De onderwerpen, die in het seizoen 1985/86 aan de orde komen zijn: Regionale geschiedenisbeoefening. 2 lessen: 5 en 19 oktober. Kosten: leden Oudheidkamer f 22,-, niet leden f 23,50.

Landbouwgeschiedenis. 2 lessen: 2 en 16 november. Kosten: f 18,50 en f 20,-.

Cartografie. 3 lessen: 30 november, 14 december en 4 januari (de voorbereiding

van de les op 4 jan. is nog niet helemaal rond; de les komt wellicht te vervallen). Kosten f 27,- en f 28,50 (of iets minder).

Taal en geschiedenis. 4 lessen: 18 januari, 1 en 15 februari en 1 maart. Kosten f 30,- en f 31,50.

Staatkundige geschiedenis. 2 lessen: 15 maart en 5 april. Kosten f 22,- en f 23,50.

De lessen vinden doorgang bij inschrijving van minimaal 25 deelnemers per blok. Het begeleidende cursusboek komt op f 15,-. Dit boek omvat de totale cursus.

Nadere informatie over het cursuspakket is telefonisch verkrijgbaar bij J.J.H. Meijer (074-912851) en A.J. Brunt (05407-3735).

Leden van de Oudheidkamer Twente ontvangen in augustus a.s. inschrijvingsformulieren. Niet-leden kunnen deze formulieren vanaf 1 september aanvragen bij het Rijksmuseum 'Twenthe' te Enschede.

Twickelse Heren, Hun Koetsen en Kleren

Van 23 juni t/m 10 augustus a.s. wordt in de stalgebouwen van kasteel Twickel een tentoonstelling gehouden, waarin het unieke rijtuig- en kledingbezit uit de 19e en het begin van de 20e eeuw voor het eerst voor het grote publiek te zien zal zijn. De tentoonstelling vormt de feestelijke afsluiting van de algehele restauratie van de bouwhuizen met de daarin gesitueerde stallen en koetshuizen.

Informatie over de rijtuigcollectie van kasteel Twickel vindt U in het artikel van de hand van de heer N.W. Conijn in dit nummer van 't Inschrien. In een volgend nummer zal een artikel worden opgenomen over de geschiedenis van de bouwhuizen. De tentoonstelling is geopend van 23 juni-10 aug. a.s. De openingstijden zijn: maandag t/m vrijdag van 14.00-17.00 uur en zaterdag en zondag van 10.00-17.00 uur.

6. D.J. de Vries, Middeleeuwse boerderijplattegronden en de oudst bekende kapconstructies, Vraagtekens bij het onderzoek naar vroege draagconstructies, in: jaarverslag 1983, Stichting Historisch Boerderijonderzoek, Arnhem 1984, p. 58.
7. Uitgave in eigen beheer, formaat A5 (geïllustreerd). E. Jans, Almelo.
8. M.L.M. Hesselink-van der Riet, De bouw van de Twentse boerderij, Utrecht 1984, p. 70-75.
9. Binnenkort verschijnt: 'Ländliches Bauen im Westmünsterland', Hamaland-Museum, Vreden.

Gehoord en gelezen

Couranten

Tubantia - Dagblad van het Oosten 1985

22.2 Almelse helpt mee aan groot onderzoek trekroute Hugenoten; 23.2 Bouwmeester 'redde' twee maal het 'gezag' (Vriezenveen); 7.3 Oaldste hoes in Walstraat (Enschede) 9.3 Stationskoffiehuis nog altijd herkenbaar aan Wooldriksweg (Enschede); 12.3 Lonnekermolen kan in zomer weer draaien; 12.3 Kalender als blikvanger Textielinduseum; 16.3 Schutters van Tubbergen nu tien jaar onder het vaandel; 12.3 Theekoepels als ornamenten in het Twentse landschap; 14.3 Buurser schaapskooi wordt geres-taureerd; 16.3 Opmars van Geallieerden stakte bij Delden; 16.3 'En plotseling was de lucht zwart van de vliegtuigen...'; 16.3 Ken Hurworth na veertig jaar terug bij Lonnekerbrug; 22.3 Dorp in diepe rouw door drie golven bommen in kwartier (Nijverdal); 23.3 Joodse tekenaar maakte kort van bevrijding unieke Enschede-serie; 26.3 Petzolds onvoltooide symfonie (Twickel); 27.3 Platvoet Enschede handelt 50 jaren in brandstoffen; 29.3 Een koerierster beschrijft bevrijding van Enschede; 30.3 'We waren bevrijd, maar in de verte rookte de pastorie in Usselo nog'; 30.3 Twickels bouwhuis vernieuwd; 30.3 Internist publiceert oorlogsdagboek; 1.4 Ondanks regen veel palmpas-plezier; 1.4 Palmreizen leuk feestje; 1.4 Bevrijders dood tegemoet ondanks waarschuwingen; 3.4 Zoutmuseum Delden gaat volgende maand open; 5.4 Pasen veertig jaar geleden. Geen eieren, maar granaten (Almelo); 6.4 Onderduiken in ziekenhuis (Almelo); 10.4 Tweehonderd jaar geleden. Ook in Twente weerden de patriotten zich fel; 11.4 Alle postduiven moesten in 1942 worden gedood; 13.4 Schaeppmanmuseum lijkt nu reeds te klein (Tubbergen); 13.4 Anderhalve eeuw Zwart: een textielbedrijf dat klein wilde blijven; 13.4 Canadese Cor zorgde voor parachute-japon; 19.4 Twents Museum 1940-1945; 19.4 De familie Stork en de achtergronden van het 'goede' sociale beleid; 24.4 Reunie van manschappen Twents Indië-bataljon; 2.5 Werklozen groeven 50 jaar geleden Twente-kanaal; 2.5 Straatnaam een eresaluut aan Lodewijk Napoleon (Enschede); 2.5 't Klokhuis in Ootmarsum ideale plaats. Echtpaar begint poppenmuseum; 4.5 Op zoek naar Sallo Menco's artistieke nalatenschap; 4.5 Kapittelzaal Stift was niet in de Stiftsschuur gevestigd (Weerselo); 17.5 MBS-stoomspoor: al 1200 passagiers; 17.5 Loods en draaischijf voor MBS in Boekelo; 18.5 Roeloffzen, geliefd trepunt, in 70 jaar drie keer anders (Enschede); 18.5 Rentmeester ir. C. Brunt: 'Twickel bestaat al zoveel eeuwen, moet dat vandaag nog af?'; 22.5 Negentig jarig bestaan Wooldriks-hoekschool pas in 1922 (Enschede); 23.5 Textielmu-seum heropent eerste pinksterdag; 23.5 Nieuwe klok in Denekamp;

Serie 'Voorwerp van de maand (v/h 'Rariora') uit Rijksmuseum': 23.2 Merkwaardig houten bekertje van de havezathe Boekelo; 23.3 Enschedeërs als kwajongens op schilderij uit 1855 van Bruna; 20.4 Kloostermop met inscriptie afkomstig van 'Het Stiff'; 18.5 Kiereboe, een karretje voor het maken van ple-zierrijtes.

Serie 'De Papsweg' nrs 7-13 resp. 23.2, 2.3, 9.3, 16.3, 23.3, 30.3 en 6.4

Serie 'Tekend voor Almelo': 23.2 Stille rond het oude kanaal; 2.3 Twentse Centrum monument?; 9.3 Droog onder de hooizolder; 16.3 Scheepvaart en Binnenhaven; 23.3 Markthandel in overvloed; 30.3 Hertenparkje in Gravenallee; 13.4 Een visje eten op het plein; 20.4 Een particulier stadskasteel; 27.4 Grote kerk blijft probleem; 4.5 Een witte muur in 't centrum; 11.5 Almelse terrasgenoegens; 18.5 Een driepotige reus in het bos?

Serie 'Historie tussen Regge en heuvelrug': 23.2 (2) Hoe komt Hellendoorn eigenlijk aan zijn naam?; 2.3 (3) Snorrende getouwen zorgden voor groei en bloei Nijverdal; 9.3 (4) De 'zeven geburen' van Nijverdal; Hellendoorn; 16.3 (5) Reggelinie was eens net zo beroemd als de Maginotlinie; 23.3 (6) Niet meedoen aan Paasvuur. Dan wachtte de karnton; 30.3 (gesch. Rijssen 1) Historie van Rijssen gaat zeker twaalf eeuwen terug; 6.4 (Rijssen 2) Kwamen Rijssen en Holten door storm aan hun naam?; 13.4 (Rijssen 3) .....; 20.4 (Rijssen 4) Rijssen betaalde reis van Schmul Polak (70); 27.4 (Rijssen 5) Ter Horst was de spil waar alles om draaide in Rijssen; 4.5 (Rijssen 6) Rijssense park had geen Moskous voorbeeld nodig; 11.5 (Rijssen 7) Rijssen dankt bijnamen aan Dirck Marsman.

Serie 'Stille getuigen 1940-1945': 2.3 Het houten kruis langs de Bolkshoeksweg in Almelo; 9.3 Twee jaar de cel in voor het scheldwoord rotmof; 16.3 Laatste vlucht van de 'nachtzuster'; 30.3 De twee graven op het Vloedveld bij Zenderen; 6.4 Duits oponthoud bij de Drentse kanalen; 13.4 Kleine gevelsteen herinnert aan bevrijding van Almelo; 27.4 Negentien doden bij explosie van een V-2 in Luttenberg; 4.5 Amateurfilms over de oorlog en bevrijding; 11.5 Almelse landwachters en SD in actie tegen verzetsstrijders.

Twentse Courant 1985

15.2 Boerderijen aan pachters geschonken (Geestren); 22.2 Interesse klederdracht groeit; 1.3 Financiële steun aanschaf buikstijf voor Oortmansmolen; 6.3 Grolsch overweegt herbouw oudste huis aan Zuiderhagen (Enschede); 12.3 Lonnekermolen zal over half jaar weer draaien en malen; 19.3 Kadaterfamilie al 125 jaar met vis op de markt (Enschede); 29.3 Bouwhuis kasteel Twickel terug naar de koetsentijd; 30.3 Eeuw Redemptoristen in Glanerbrug; 30.3 Bevrijdingskrant; 1.4 Ondanks de regen toch palmpas-entochten; 6.4 Het koetsje van de Halve Maan (Hengelo); 12.4 Ainsworth-monument dit jaar gerestaureerd (Goor); 13.4 Textielbedrijf S.I. Zwart in Oldenzaal honderdvijftig jaar; 18.4 Dagboek van schoolmeester Dingeldien. Grensdorp in oorlogstijd; 26.4

Kostbare reparatie stormschade aan Wissinks Mól; 27.4 Eerste zak meel van Wissinks Mól-actie; 3.5 Enschede raakt Mini 'met-de-poppentik' kwijt aan Ootmarsum; 8.5 Lonneker Molen eind augustus feestelijk in gebruik genomen; 11.5 Molens in Lonneker en Usselo royaal bedacht (schenking Rabobank); 11.5 Ot en Sien keren terug in Wooldrikshoekschool; 11.5 Soasel; 13.5 Wissinks Mól draait er weer lustig op los; 23.5 Brunt gaf mede vorm aan huidige Twickel; 23.5 Delden eert rentemeester van Twickel; 23.5 Kasteel Rechteren: monumentale troef in het Vechtdal.

Tijdschriften

Na telefonisch overleg te raadplegen in de bibliotheek van de Oudheidkamer Twente

Aoid-Hokseberge, Orgaan van de Historische Kring Haaksbergen 1985, no. 1.

H. Kormelink, *De Brammelose zichtvrede bedreigt*, p. 1117-1118.

F.G.M. Gebbink-Broekhuis, *De taal van Haaksbergen (XIII), Bernard te Lintelo (20)*, p. 1119-1120.

W.E. ten Asbroek e.a., *Woningen Oostenstraat (VII), Huis nr. 52*, p. 1121-1123.

W.E. ten Asbroek-J.G.L. Overbeeke, *De Erven Noordwick of Noordick (II) Oude Noordijk, Albert Driesplaats of Aolbersboer*, p. 1123-1128.

W.E. ten Asbroek-J.G.L. Overbeeke, *Neringdoenden en ambachtslieden in 1795 en 1830 (III)*, p. 1128-1131.

W.E. ten Asbroek, *Kleine voorvallen (XIV)*, p. 1132.

Aoid-Hokseberge, Orgaan van de Historische Kring Haaksbergen, 1985, no. 2.

Het bestuur, *Eerste schriftelijke vermelding van Haaksbergen in 1188*, p. 1134-1135.

F.G.M. Gebbink-Broekhuis, *De taal van Haaksbergen (XIV), Bernard te Lintelo (21)*, p. 1135-1136.

W.E. ten Asbroek-J.G.L. Overbeeke, *De erven Noordwick of Noordick (III), Smitterij*, p. 1137-1142.

W.E. ten Asbroek e.a., *Woningen Oostenstraat (VIII), Huis nr. 53*, p. 1142-1144.

W.E. ten Asbroek, *Kleine voorvallen*, p. 1144-1145.

W.E. ten Asbroek e.a., *Woningen rond de Schepersbrink (I)*, p. 1146-1148.

Heemkunde, gemeente Weerselo, 1985, no. 13

J. Wiefker, *Notariële hulp in Weerselo*, p. 5-7.

L.A. Blenke, *Weerselo en het kanalenplan van eertijds*, p. 7-12.

H.J. Schuit, *De Soasler Mol*, p. 12-14.

B. Wolbert, *Het erve Wolbert te Lemselo (vervolg)*, p. 15-20.

H.J. Schuit, *Stadtlöhn*, p. 21.

H. Engelbertink, *Marke Rossum (aanvullingen op deel 2)*, p. 22-24.

Nederlandse Genealogische Vereniging-afd. Twente, 1985, no. en 2.

W. Kooiman, *Bent U soms ook familie van Clara van Sparwoude???*, p. 22-23.

R.C.J. van Waarde, *Waar te zoeken in openbare bibliotheken?*, p. 25-29.

H. Stubbe, *Naamsveranderingen*, p. 32-34.

G. van der Meer, *Kwartierstraat Douma*, p. 36.

F.J. Swart, *Kwartierstraat Brouwer*, p. 37.

H.G. Frowijn, *Kwartierstraat Beverdam*, p. 38.

Oald Hengel, 1985, no. 2.

J. Schwertasek, *Hoo Dammers-Hein an zinn bie- naam 'Moántje' kwam*, p. 21-22.

Red./W.E., *Fre Cohen, grafisch kunstenaressen*, p. 24.

H.J. Eissing, *Hengelo's Educatief Industrie-Museum, De Machinefabriek van de Gebr. Stork en Co*, p. 27-29.

C.J. van Diemen, *Ruimte onderzoek heeft zijn verdiende plaats in HEIM*, p. 30-31.

H. Reynders, *Een huisnaaister anno 1910*, p. 33.

H. Reynders, *De beroepsbeoefenaren van Hengelo in de 16e eeuw*, p. 35.

J. Niks, *Marke Hasselo XLVI, Het erve Japink-Vliegveldstraat 47, Deurningen (vervolg)*, p. 37.

De Historische Kring Neede liet een themanummer verschijnen onder de titel: *Voor hen die vielen, Neede, 1940-1945*.

Overijssels Contactbericht, 1985, no. 26.

F.D. Zeiler, *Museumnieuws*, p. 3-11.

B.M. Maazen, *Monumentennieuws*, p. 13-18.

F.D. Zeiler e.a., *Het historisch bedrijf*, p. 19-27.

B.M. Maazen, *Archeologisch persoverzicht 1984*, p. 28-33.

B.M. Maazen, *Tijdschriften*, p. 34-36 en 46.

Z.G.M. Kolks, *Aanzet tot een documentaire van plaatsen in Overijssel, Afl. XXI: Diepenheim*, p. 37-39.

C. van Heel, *Harm Schelhaas: Overijssels publicist*, p. 40-46.

In de reeks **Overijsselse Historische bijdragen** uitgegeven door de Vereeniging tot beoefening van Overijssels regt en geschiedenis verscheen een themabundel met de titel *Herstel, Hervorming of Behoud? Tien Overijsselse steden in de Patriottentijd, 1780-1787*.

Stad en land; Periodieke uitgave Stichting Twente Akademie, 1985, no. 1.

A. Buter, *Dienstbare werkgemeenschap*, p. 4-7.

J.B. Schildkamp, *Grenzen en grensproblemen*, p. 7-8.

M. Nijkamp-Hermelink, *Uit de jaarvergadering van 26 sept. 1984 te Borne*, p. 9-10.

A. Buter, *Twee boeken over boerderijbouw*, p. 11-13.

N.B. Overzichten van de tijdschriften in Overijssel zijn opgenomen in de uitgave van de Culturele Raad, 'Overijssels Contactbericht'.

- **BOEKEN** - topografie nederl., gesch., literatuur etc.
- oude boeken in leer en perkament.
- **PRENTEN** - oude kaarten van overijssel, nederland
en overige landen.
- gemeentekaarten van overijssel.
- orig. handgekl. bloemen etc.
- **INLIJSTEN** van al uw prenten, foto's, diploma's,
handwerken etc.
- **BOEKENZOEKDIENST.**
- **INKOOP** van boeken, prenten en ansichtkaarten.

Twents Antiquariaat

Walstraat 10 Enschede
Telefoon 053-305597

Een inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Kopij inzenden aan:

J.J.H. Meijer, Olde Meulenweg 2, 7554 RL Hengelo, tel. 074-912851

Redactie: J.J.H. Meijer, Hengelo, eindredacteur

A.J. Brunt, Delden

A. Buter, Borne

H.H. Hagens, Almelo

J. Overbeeke, Haaksbergen

Th.L.M. van Stapele, Hengelo

Administratie:

't Inschrien, p/a Rijksmuseum Twente

Lasondersingel 129, 7514 BP Enschede

Postrekening nr. 832196 t.n.v. de penningmeester v.d. Oudheidkamer Twente

Bank: Algemene Bank Nederland N.V., Enschede rek. nr. 59.27.45.651

Abonnementsprijs f 15,- per jaar

Losse nummers f 5,- (exclusief portokosten).

Uitgave van de Vereniging Oudheidkamer 'Twente'

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.